

Koncepce rozvoje Ústavu germánských studií na roky 2023-2026

Štěpán Zbytovský, Ph.D.

Ústav germánských studií je nejstarším z univerzitních pracovišť v ČR, nabízejícím vzdělání v oblastech německé, dánské, norské, švédské, nizozemské a finské filologie – a zároveň jediným, které sdružuje všechny tyto jazykové a kulturní okruhy. Vzdělávací a výzkumná tradice, spjatá s řadou výrazných osobností českého i evropského akademického a společenského života, a také příslušnost k Filozofické fakultě UK, přináší ústavu jistou prestiž. Taková tradice ovšem dnes, v době značné otevřenosti a prostupnosti výzkumných i vzdělávacích struktur, nemůže skýtat záruku kvality například v podobě pokladu pedagogického či badatelského know-how, jež by nebylo dostupné jinde. Zavazuje nás však, abychom usilovali o excelenci pracoviště a v tomto smyslu je rozvíjeli. Podpora takového rozvoje s důrazem na budování stabilního, transparentního a vstřícného personálního a studijního prostředí je obecným východiskem mé koncepce.

Jak naznačuje mezinárodní expertní hodnocení fakulty z roku 2020, ÚGS je v oblasti vědecké činnosti úspěšným pracovištěm („Anglophone and Germanic Studies seem to take the lead within the faculty. Their researchers and works are renowned and valued at a European level“). Také z hlediska mezinárodních personálních a institučních vazeb a společných výzkumných zájmů má ústav předpoklady přítomný potenciál rozvíjet a přetavit – zejména po očekávané brzké habilitaci několika klíčových spolupracovníků – například i ve větší viditelnost v rámci českých i mezinárodních vědeckých struktur (podpora členství v hodnotících panelech apod.) i ve vztahu k veřejnosti.

Specifikem ÚGS je poměrně nezávislé fungování jednotlivých oddělení. To souvisí i s tím, že valná část jejich pedagogické i vědecké činnosti probíhá v příslušných jazycích a je spojena s různými akademickými prostředími. V mnoha ohledech je tato semi-autonomie výhodou. Nicméně i s ohledem na společné studenty různých specializací na ústavu a na kontexty, do nichž vstupuje ústav jako celek, považuji užší koordinaci a propojování činností ústavu za žádoucí.

1. Komunikace v rámci ústavu, propagace a styl vedení

Vnímám potřebu posílení **komunikace** v rámci ústavu – v rámci akademického sboru, směrem ke studentům našich specializací i mezi nimi navzájem.

Schůze ústavu by se vedle ad hoc urgentních témat měly ve vhodném rytmu plánovitě věnovat i dlouhodobějším aspektům fungování pracoviště. Za důležité považuji zefektivnění schůzí (program a podklady, případně i návrhy/alternativy řešení budou dodávány předem). Vytvořím společný online prostor s materiály a možností přispívat k celoustavně relevantním tématům, na nichž se pracuje či pracovat má.

Za adekvátní považuji **vedení ústavu** v užší součinnosti s vedoucími jednotlivých oddělení (s pravidelnými setkáními alespoň distančně) a v úzké průběžné komunikaci prakticky o všech rozhodnutích a finančních záležitostech ústavu se zástupcem ředitele (předpokládám přítom jmenování zástupce z jiného oddělení, než bude ředitel).

Propagace: Dle zkušeností z posledních let nebylo výjimkou, že ani kolegové jinak dobře obeznámení s chodem FF nebyli přesně zorientovaní v tom, kdo/co vše patří k ÚGS. Považuji to za důsledek poměrně malého povědomí o ÚGS jako celku v rámci fakulty a univerzity – tj. v prostředích, která mají bezprostřední vliv na institucionální fungování ústavu – a jeho zvýšení bych rád aktivněji podpořil. Nabízí se řada možností (posílení prezentace na univerzitních i veřejných ‚festivalových‘ akcích, resp. doplnění této prezentace o další specializace ÚGS; využití videí nebo podcastů na společných fakultních platformách apod.).

2. Oblast personální

Největším oddělením ÚGS je germanistika s celkem 10 úvazky, následuje skandinavistika s 8,2 úvazku, fennistika se 4 úvazky a nederlandistika s 3,5 úvazku. Na celý nebo částečný úvazek přítom jednotlivá oddělení disponují: germanistika jedním profesorem a dvěma docenty, skandinavistika jedním profesorem a jednou docentkou, nederlandistika jedním profesorem (smlouva nicméně končí v září 2023).

Komplikovaná situace těch součástí ÚGS, kterým chybí kmenoví habilitovaní pracovníci na plný úvazek, sice aktuálně trvá, výhled nicméně považuji za pozitivní. Je nepochybně nutno v nadcházejícím „finiši“ podpořit dosažení klíčových habilitací kolegů Kozmanové, Dlaska a Kováře (formou pokračující či dočasně ještě zvýšené výukové a jiné podpory ze strany ostatních kolegů či dočasných externistů). Na dalších odděleních ústavu mají k zahájení habilitačního řízení nejbližší kol. Dovalil (podání habilitace plánuje na přelomu jara a léta 2023), Starý, Vodrážková a Zbytovský.

Dosažení kritéria alespoň jednoho habilitovaného na každou specializaci nevnímám jako cíl, ale spíše jako startovací čáru „standardního“ fungování. To by mělo být spojeno s adekvátním prostorem pro realizaci činností na jednotlivých pracovních pozicích (jak je předpokládá mj. Kariérní řád FFUK a související dokumenty) a s personálním zajištěním odpovídajícím srovnatelným oborům na FF UK. Zejména personální obsazení nejmenších oborů ÚGS považuji za nepodkročitelné minimum. Jejich všestranný rozvoj by do budoucna vyžadoval spíše jejich posílení, o což chci usilovat.

Ve střednědobém výhledu stojí za úvahu systematictěji se věnovat vytváření možností a prostoru pro delší (grantově pokryté) pedagogicky i badatelsky zaměřené stáže zahraničních kolegů a doktorandů na ÚGS.

Na řešení značně neuspokojivého finančního ohodnocení zaměstnanců FF UK nemá bohužel ředitel ústavu patřičné nástroje. Budu se nicméně velmi zasazovat za to, aby nedocházelo k nešvarům, k nimž v minulosti docházelo zcela samozřejmě – zejména „rozpuštění“ dodatečně získaných projektových mzdových prostředků v tarifním minimu, navázaném na minimální zaručený příjem.

3. Rozvoj pedagogické činnosti

Počty studentů jednotlivých specializací studijních programů Germánská a severoevropská studia (Bc. a Mgr.) a programů Německý jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání (Bc.) a Učitelství německého jazyka a literatury (Mgr.) se aktuálně pohybují kolem tohoto poměru za jednotlivá oddělení: 130 germanistika, 90 skandinavistika, 35 nederlandistika, 25 fennistika. (Skandinavistika otevírá každý rok jeden ze tří jazykových modulů, nederlandistika a fennistika se neotevírají každý rok.)

Pedagogickou oblast považují za stabilizovanou v tom smyslu, že studijní programy a specializace etablované v letech 2019-2020 nabízejí smysluplně vystavěné studijní plány a stěžejní vyučované předměty jsou zajišťované vědecky adekvátně činnými vyučujícími. Zároveň ale chci podpořit vstřícné studijní prostředí, v němž budou zřetelné cíle jednotlivých předmětů a jejich smysl v celku studijního plánu – a také zájem o tvůrčí vklad studentů.

Zejména směrem k navazujícímu magisterskému studiu musí ústav vyvinout úsilí k motivaci většího počtu absolventů bakalářského studia na ÚGS k pokračování v magisterském stupni. S tím souvisí nyní připravované reakreditace navazujících magisterských programů Učitelství německého jazyka a literatury a Germánská a severoevropská studia, které mají umožnit větší volitelnost předmětů (k posunu dochází zejména ve specializaci germanistika) a zvýšit relevanci studia pro profesní výzvy současnosti a aplikační kompetence absolventů.

Ve studijní agendě by ústav měl dle mého názoru věnovat pozornost následujícím aspektům:

Podpora projektové výuky: V pokročilé fázi bakalářského a v magisterském studiu bychom měli posílit projektovou výuku. Pro ÚGS nejde rozhodně o nový přístup, o čemž svědčí v poslední době podíl studentů na tvorbě mobilní aplikace Samsa, na Velkém německo-českém akademickém slovníku, na mezinárodním literárním časopisu 21, na výměně zkušeností v době covidu v rámci projektu Studenti proti pandemii, na řadě překladů atd. Můžeme posílit vzájemné sdílení zkušeností v tomto směru, příp. uvažovat o projektech propojující studenty napříč ústavem, posílit synergii takové projektové výuky s propagačními a jinými potřebami ústavu. A výstupům zajistit co nejvýraznější propagaci, částečně i vhodnými společnými formami směřovanými k univerzitní i širší veřejnosti.

Prostupnost studia: Kontakt s dalšími vědními disciplínami a formami/styly výuky a výzkumu obohacuje interdisciplinární rozhled studentů a je pro ně nepochybně přínosný. S posílením volitelnosti v reakreditovaných programech se nabízí možnost uvažovat o častějším sdílení výběrových kurzů v rámci ÚGS. Rád bych také podpořil tvorbu společných předmětů a dalších forem spolupráce s jinými obory na FF UK, jako je například organizuje nederlandistické oddělení ve spolupráci s politologií. V rámci nového nastavení atestace Cizí jazyk II ve společném základu FF podpořím možnost, aby studenti ÚGS mohli místo této zkoušky absolvovat vybrané propedeutické předměty jiných programů (či volit z co nejširší palety jazyků na realistické kompetenční úrovni). Do budoucna se mi jako vhodný jeví vznik tzv. mikrocertifikátů v jazycích vyučovaných na ÚGS coby doplňkové nabídky, která má potenciál mj. přitáhnout studenty jiných oborů ke studiu na našem ústavu.

Zahraniční spolupráce: Využití programů pro zahraniční studentské stáže nejen v souvislosti s Covid-19 výrazně pokleslo a pro studenty materiálně hůře zaopatřené mohou

být takřka nedostupné. Vzhledem k nepochybné užitečnosti až nutnosti takových zkušeností pro studenty filologie je třeba studenty podněcovat k využívání a podpořit je co možná nejextenzivnějším uznáváním ekvivalentních povinných/povinně volitelných předmětů. Ústav by měl mj. zmapovat ty nasmlouvané destinace v programu Erasmus+, v nichž mohou studenti ‚dvouspecializací‘ v rámci ÚGS studijně uplatnit obě studované specializace. Také chci vytvořit společnou ‚burzu‘ dalších, oproti Erasmus+ méně známých stipendijních příležitostí, a dále takových, které typicky využívají studenti a doktorandi jedné ze specializací, ale mohli by je využít i ostatní (např. prostředky tzv. Ostpartnerschaft na univerzitách v Kostnici a v Kolíně n. R.). Zároveň budu podporovat další rozvoj dílčích kooperací jednotlivých oddělení, jako je např. účast finského oddělení na každoroční Mezinárodní podzimní škole fennistiky spolu s fennistikami ve Varšavě, Greifswaldu a Kolíně n. R.

Možnosti učitelské výměny, které využívají pro své potřeby jednotlivá oddělení, by bylo dobré častěji využít pro celý ÚGS – např. pro společné doktorské semináře s hostujícími profesory a dalšími přednášejícími.

Za velmi významnou formu považuji realizaci společných předmětů se zahraničními partnery, jak ji pravidelně realizují např. lingvisté z germanistického oddělení. V delším časovém horizontu lze případně uvažovat o částečné institucionalizaci takové výukové spolupráce např. formou společných „mikrocertifikátů“ (budou-li k tomu formálně využitelné), jejichž výhodou oproti joint nebo double degree programům by mohla být snazší správa a větší flexibilita.

Závěrečné práce: Aniž by to bylo jakkoli vynucováno, měli bychom pozitivně motivovat dvouoborové studenty psát závěrečné práce v rámci ÚGS. Zároveň by bakalářské práce neměly studenty neadekvátně zatížit, aby nedocházelo ke zbytečnému prodlužování bakalářského studia. Obě může přispět k pokračování v magisterském stupni.

Studijní etika: V současnosti nelze nevěnovat pozornost možnostem, které pro tvorbu, analýzu či překlad textů skýtají různé nástroje podporované technologiemi umělé inteligence. Měli bychom pomoci studentům tyto nástroje poznávat a smysluplně využívat ve vlastní odborné činnosti – a zároveň je vést k reflexi jejich neetického použití a nedávat k němu prostor.

Portfolio studenta: Koncept studentských portfolií vedoucích nejen k systematické dokumentaci, ale také plánování a celkové optimalizaci studijní dráhy (a v důsledku i studijního výkonu) studentů, byl etablován zejména na učitelských studijních programech FF UK. Jsem přesvědčen, že portfolio je vhodným nástrojem i pro studenty filologických programů a bude žádoucí je k jeho vytváření formou vhodně cílené prezentace a poradenství podnítit.

Vzhledem k aktuálnímu personálnímu rozložení ústavu předpokládám, že magisterská akreditace nám spíše nebude udělena na maximální možnou dobu deseti let. V případě pětiletého cyklu dojde v letech 2027/28 k souběhu přípravy reakreditací bakalářského a magisterského studia. S tímto horizontem bude třeba včas vyhodnotit realizaci stávajících akreditací a promyslet možné či nutné inovace.

4. Rozvoj vědecké, výzkumné a další tvůrčí činnosti

Další rozvoj vědecké činnosti považuji za klíčový a nezbytný pro zajištění excelence pracoviště. V uplynulých letech se podařilo zužitkovat zapojení do velkých institucionálních projektů KREAS a Progres kvantitativním i kvalitativním růstem vědecké činnosti ústavu. Již zmíněné kvalitativní hodnocení FF nezávislými zahraničními experty v roce 2020 potvrdilo, že ústav patří v tomto směru k nejvýraznějším pracovištím fakulty. Svůj potenciál také potvrzuje v počtu získávaných neinstitutonálních grantů (jedna z formulací hodnotitelů: „the leader in collecting grants is the Department of Germanic Studies“), byť jde z většiny o granty menšího rozsahu a jen v omezené míře posilující ústav např. o nové vědecké úvazky. Je třeba v nejvyšší možné míře využít také podpůrný efekt současného programu Cooperatio.

Nebudu zde vypočítávat snadno dostupné dílčí údaje o publikačních a jiných projektových výstupech činnosti kolegů z ÚGS. Celkově lze říci, že všechna oddělení jsou adekvátně nebo nadstandardně propojena s oborově relevantním mezinárodním vědeckým kontextem formou individuálních kontaktů, členství v rozmanitých projektových týmech, v redakčních radách a jiných sítích.

Jen příkladově zmíním výrazné současné a připravované projektové aktivity na ÚGS: Finské oddělení s partnery v Turku dlouhodobě připravuje projekt interkulturních literárních dějin Finska, probíhá mj. projekt podpořený nadací Kone *Tuntemattomalla päähän?*, zkoumající přínos beletrie pro výuku finštiny jako cizího jazyka, kol. Kovář je členem skupiny UNCE pro studium antické a středověké myšlenkové tradice. Nizozemské oddělení spolupracuje opakovaně s Nederlandse Taalunie, v současnosti v tomto směru usiluje o projekt spojený s vydatnější podporou personálního rozvoje pracoviště (a jeho grantová kapacita je momentálně omezena směřováním k brzkému získání habilitace). Skandinavistické oddělení bylo díky kol. Březinové v rámci širokého dánsko-středoevropského konsorcia zapojeno např. do projektu *New Geographies of Scandinavian Studies* (2019–22) podpořeného Independent Research Fund Denmark; v přípravě je mezinárodní projekt k dánsko-německé dvojjazyčné kultuře v dánské monarchii (1773–1864) a další spolupráce v rámci 4EU+. Široký (nejen) mediální ohlas získaly projekty podpořené EHP Česko-norská memorabilia I a II (2019–21, 2022–24) kol. Vlkové Hingarové. Lingvistická část germanistického oddělení byla intenzivně zapojena do projektu *GerCoLiNet* v rámci 4EU+, pokračuje kooperace členů konsorcia v dílčích aktivitách. Kol. Dovalil se účastní partnerství UK se Sophia University v Tokiu; vznikají koncepty společných projektů s partnerskými univerzitami v Curychu (výzkum pluricentrismu) a Heidelbergu (kritika jazyka). Kol. Hejhalová je zapojena do projektové činnosti Centra učitelství. Literárněvědně zaměřené germanisté se mj. ve spolupráci s německými a českými partnery věnují mj. organizaci konferencí a dalších akcí u příležitosti Kafkových jubileí 2023 a 2024 a účastní se širokého konsorcia čerstvě podaného projektu *Exilerfahrung und Europäische Integration* (Erasmus+ Cooperation Partnerships). Věřím, že řada z naznačených projektových záměrů bude v následujícím období uskutečněna.

Právě v širších konsorciálních mezinárodních projektech a projektech s výraznou popularizační složkou se vedle povzbuzení vědecké tvorby projevuje také blahodárny vliv na pedagogickou činnost a popularizační působení. V rámci ústavu bych rád podpořil úvahy o projektech s účastí všech nebo několika oddělení ústavu; v souvislosti s tím bude také

záhodno zmapovat možnosti (a posilovat) spolupráce s místními vědeckými institucemi mimo UK – ať je to Akademie věd ČR nebo vědecky relevantní paměťové instituce jako je například Muzeum literatury.

Zkušenosti z dřívější a současné praxe např. v rámci konsorcia 4EU+ ukazují, jak důležitá je podpora zapojování studentů, zejména magisterského a doktorského studia, do projektů zaměřených na vytváření sítí i na primární výzkum. Tomu by mohla napomoci mj. intenzivnější obeznámenost studentů s výzkumnými projekty jejich učitelů. Zapojování studentů do výzkumu jistě nesmí kolidovat s jejich plynulým studijním postupem, považují je nicméně za jeden z prvků, které mohou pomoci omezit vysoký počet nedokončených doktorských studií na ústavu.

Na místě je také zřetelná artikulace zájmů ústavu tam, kde hrozí výrazné omezení využívaných zdrojů internacionalizace naší výzkumné i pedagogické činnosti např. změnou partnerských vazeb UK (nedávno například zrušením strategického partnerství s Leiden University).

5. Výhled dalších možných oblastí rozvoje

"Třetí" role univerzity

V dílčích aspektech již bylo zmíněno působení v této oblasti. Rád bych jí věnoval systematictější péči a podpořil v tomto směru činnosti společné a takové, které zároveň mají potenciál přitáhnout zájemce o studium na ÚGS. S tím souvisí další bod:

Medializace akcí a výstupů ÚGS

Události (spolu)organizované ústavem a výstupy jeho vědecké činnosti získávají sice pravidelně pozornost médií, ale jsem přesvědčen o tom, že v tomto směru lze leccos vylepšit. Jen vedlejším příspěvkem k tomu bude zřízení příslušné rubriky na společném webu ÚGS.

Doktorské studium

Závěrem této koncepce chci zdůraznit nutnost všemožné podpory doktorandů, kteří během studia zpravidla zápasí s existenčním zajištěním a zároveň jsou vystaveni „tlaku“ velmi lukrativních nabídek pracovního uplatnění nejen v komerční sféře. Pro zajištění kvalitního vědeckého „dorostu“ je vhodné zapojovat je více do veškerých činností ústavu. Jsou velmi důležitou součástí ústavu a někteří v budoucnu budou jeho práci nést.

V Praze dne 24.4.2023